

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Gebrek aan eenheid bij de beslissingen van rechters op vorderingen van de benadeelde partij

Wingerden, S.G.C. van

Citation

Wingerden, S. G. C. van. (2008). Gebrek aan eenheid bij de beslissingen van rechters op vorderingen van de benadeelde partij. *Trema Tijdschrift Voor De Rechterlijke Macht*, 31(2), 62-68. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/17754>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/17754>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Gebrek aan eenheid bij de beslissingen van rechters op vorderingen van de benadeelde partij

Een slachtoffer dat schade heeft geleden door een delict kan zich in het strafproces tegen de verdachte voegen als benadeelde partij. De rechter moet dan beslissen of de benadeelde partij ontvankelijk is en in hoeverre de vordering kan worden toegewezen. In dit artikel wordt beschreven hoe rechters in de praktijk met de voeging van de benadeelde partij omgaan.

SIGRID VAN WINGERDEN

1. Schadevergoeding voor het slachtoffer

Misdrijven kunnen ingrijpende consequenties hebben voor slachtoffers. Gevolgen van slachtofferschap van criminaliteit kunnen zich voordoen op psychologisch, emotioneel, sociaal, lichamelijk, financieel en juridisch gebied.¹ Uitgebrande auto's, ingegooide ruiten, beschadigde kleding en wegge maakte sieraden zijn voorbeelden van financiële schadeposten waarmee slachtoffers worden geconfronteerd. Ook gebroken neuzen, gebroken tanden, steekwonden en hersenschuddingen kunnen financiële schadeposten en immateriële schade voor slachtoffers opleveren.²

Voor slachtoffers is het belangrijk dat de schade wordt vergoed, bij voorkeur door de dader. Als de verdachte bekend is en voor het betreffende delict wordt vervolgd, zijn er binnen het strafrecht verschillende mogelijkheden voor schadevergoeding. Een van die mogelijkheden is dat het slachtoffer zich met zijn vordering tot schadevergoeding in het strafproces kan voegen als benadeelde partij (art. 51 Sv). Hij kan dit doen door een voegingsformulier in te vullen. Voor het slachtoffer is de voeging een redelijk eenvoudige manier om schadevergoeding van de dader te krijgen: hij hoeft bijvoorbeeld geen griffierechten te betalen en een advocaat in de arm te nemen. Voor hulp bij het invullen van het voegingsformulier kan hij zich tot Slachtofferhulp Nederland (SHN) wenden.

Veel slachtoffers maken gebruik van de mogelijkheid om zich als benadeelde partij te voegen. Waar de rechter in 1996 nog in ruim 1500 strafzaken schadevergoeding aan de benadeelde partij toewees, is dat aantal in 2006 opgelopen tot meer dan 13.000. In diezelfde periode is het aantal opgelegde schadevergoedingsmaatregelen

gestegen van 2700 naar 14.000.³

Naar de praktijk van deze voeging hebben wij onderzoek gedaan.⁴ Een van de bevindingen uit dit onderzoek is dat rechters zeer verschillend met de voeging omgaan. Hierdoor is er voor de procesdeelnemers geen peil op te trekken welke posten wel of niet kunnen worden toegewezen. Het gebrek aan eenheid bij rechters bij de behandeling van de voeging van de benadeelde partij wordt in dit artikel nog eens uiteengezet. Daarbij wordt eerst beschreven wat de wettelijke voorwaarden voor toewijzing van de vordering van de benadeelde partij zijn. Vervolgens wordt beschreven hoe rechters in de praktijk met de voeging omgaan.

2. De beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij

Als het slachtoffer zich met een vordering tot schadevergoeding als benadeelde partij in het strafproces heeft gevoegd, moet de rechter zich over de vordering uitspreken. Daarbij komt voor de strafrechter het civiele recht om de hoek kijken, want ondanks de inbedding van de civiele vordering in het strafproces blijft het civielrechtelijke karakter van de vordering behouden: de vordering van de benadeelde partij wordt beheerst door de regels van het materiële

1 *Beleidsdoorlichting slachtofferbeleid*, Den Haag: Ministerie van Justitie 2007.

2 Voor een uiteenzetting van de vormen van immateriële schade die binnen het strafproces voor vergoeding in aanmerking komen, zie J.J. van der Helm, 'De immateriële benadeelde partij in het strafproces', *Trema* 2006, p. 296-300.

3 S.G.C. van Wingerden, M. Moerings en J. Van Wilsem, *De praktijk van schadevergoeding voor slachtoffers van misdrijven*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007. Deze cijfers zijn afgeleid uit OM-data, gebaseerd op COMPAS (het registratiesysteem van het OM en de ZM). De gegevens uit OM-data lijken echter niet altijd volledig te zijn. Zo wordt de schadevergoedingsmaatregel volgens OM-data vaak 'los' opgelegd, zonder gehele of gedeeltelijke toewijzing van de vordering van de benadeelde partij. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de wijze waarop de uitspraak van de rechter in COMPAS wordt geregistreerd: als de schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd, wordt deze wel in COMPAS ingevoerd, maar de registratie van de uitspraak met betrekking tot de vordering van de benadeelde partij blijft achterwege.

4 Van Wingerden, Moerings en Van Wilsem, a.w. Het onderzoek, dat is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), richtte zich niet alleen op de voeging van de benadeelde partij, maar ook op de schadebemiddeling bij politie en bij het Openbaar Ministerie en op de schadevergoedingstransactie en -maatregel.

burgerlijke recht.⁵ Voor wat betreft de procesrechtelijke kant zijn de regels van het Wetboek van Strafvordering van toepassing.⁶

Art. 361 lid 1 Sv bepaalt dat de rechter ten aanzien van de vordering van de benadeelde partij drie beslissingen dient te nemen, te weten een beslissing:

1. over de ontvankelijkheid van de benadeelde partij;
2. over de gegrondheid van de vordering; en
3. over de verwijzing in de proceskosten die door de benadeelde partij en de verdachte zijn gemaakt.

De rechter kan de vordering ook splitsen, waardoor het mogelijk is om de benadeelde partij voor een deel niet-ontvankelijk te verklaren en de vordering voor het overige deel toe of af te wijzen.

In de praktijk lijken rechters echter niet zozeer eerst te beoordelen of de benadeelde partij wel ontvankelijk is, om vervolgens te bepalen of de vordering dan moet worden toe- of afgewezen. De hoofdvraag die rechters zich stellen is: Kan deze vordering worden toegewezen? Als het antwoord ontkenkend is, wordt bijna altijd naar de niet-ontvankelijkheid gegrepen. Afwijzing van de vordering komt weinig voor. Dit sluit aan bij de aanbeveling van het Landelijk Overleg Voorzitters Strafssectoren (LOVS), dat het de voorkeur verdient om de benadeelde partij niet-ontvankelijk te verklaren boven afwijzing van de vordering.

Als de vordering (deels) niet-ontvankelijk is verklaard, dan heeft de benadeelde partij immers nog de mogelijkheid om (dat deel van) de vordering aan de burgerlijke rechter voor te leggen (art. 361 lid 3 Sv). Dat is een belangrijk verschil met de rechtsgevolgen van een afgewezen vordering. Deze kan door het slachtoffer (voor dat gedeelte) niet meer aan de burgerlijke rechter worden voorgelegd (una via-beginsel). Om deze reden betracht de rechter terughoudendheid bij het afwijzen van vorderingen: de voorkeur wordt gegeven aan de niet-ontvankelijkheidsverklaring.

3. Voorwaarden voor toewijzing

Wanneer kan een vordering nu worden toegewezen? Er is een vier-tal vereisten voor toewijzing:⁷

1. de verdachte is aansprakelijk voor de schade wegens *onrechtmatige daad* (art. 6:162 e.v. BW);
2. de verdachte is voor het betreffende feit *veroordeeld* (art. 361 lid 2 sub a Sv);
3. de schade is *rechtstreeks* toegebracht door het bewezenverklarde feit (art. 361 lid 2 sub b Sv);
4. de vordering is *eenvoudig* van aard (art. 361 lid 3 Sv).

5 A.C. Bijlsma, *Handboek benadeelde partij. De rol en positie van de benadeelde partij in het strafproces*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2005.

6 Bijlsma, a.w.

7 Bijlsma, a.w. en J.C.A.M. Claassens en M.A. Wabeke (*Schadevergoeding voor slachtoffers in het strafprocesrecht*, Praktijkreeks rechterlijke organisatie, Studiecentrum Rechtspleging, Zeist: Uitgeverij Kerkebosch 2005) sommen nog een aantal voorwaarden op, die niet in art. 361 Sv worden genoemd, maar die wel vereist zijn voor ontvankelijkheid van de vordering van de benadeelde partij binnen het strafproces:

1. over de vordering is nog niet beslist door de civiele rechter of zij is daar nog niet ahangig;
2. de vordering is naar civielrechtelijke regels niet verjaard;
3. de benadeelde partij (in het bijzonder de minderjarige of curandus) is voorzien van de bijstand of vertegenwoordiging, die vereist wordt om in een burgerlijk geding te verschijnen (art. 51c Sv);
4. de benadeelde behoort tot de kring van voegingsgerechtigden (art. 51a Sv).

VOOR SLACHTOFFERS IS HET BELANGRIJK DAT DE SCHADE WORDT VERGOED, BIJ VOORKEUR DOOR DE DADER.

Als niet aan deze vereisten wordt voldaan, moet de benadeelde partij niet-ontvankelijk worden verklaard. De benadeelde partij wordt ook niet-ontvankelijk verklaard als het voegingsformulier onjuist of onvolledig is ingevuld, niet is ondertekend, of als de machtiging of vertegenwoordiging niet klopt.

Op het vereiste van aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad wordt hier niet verder ingegaan.⁸ De overige drie vereisten worden hierna kort behandeld.

3.1 Veroordeeld

Voor wat betreft het tweede vereiste geldt dat de benadeelde partij alleen ontvankelijk is als aan de verdachte een straf of maatregel is opgelegd of als hij schuldig is verklaard zonder oplegging van straf of maatregel (ex art. 9a Sr). De uitspraak die de rechter doet ten aanzien van het feit waarvoor gevoegd is, is daarom van groot belang voor de uitspraak die de rechter kan doen over de vordering van de benadeelde partij. Als de rechter het ten laste gelegde feit niet bewezen acht, kan de vordering van de benadeelde partij – vanwege het accessoire karakter – niet worden toegewezen. Dit is ook zo als de verdachte bijvoorbeeld vanwege zijn geestestoestand wordt ontslagen van alle rechtsvervolging zonder dat hem een maatregel is opgelegd.

3.2 Rechtstreekse schade en grondslagvereiste

Het derde vereiste voor ontvankelijkheid van de benadeelde partij is dat de schade die de benadeelde partij opvoert *rechtstreeks*⁹ aan haar moet zijn toegebracht door het bewezenverklarde feit (art. 361 lid 2 sub b Sv).¹⁰ Van rechtstreekse schade is sprake als iemand is getroffen in een belang dat door de overtreden strafbepaling wordt beschermd.¹¹ De schade hoeft overigens niet als zodanig in de tenlastelegging te worden vermeld, als de bewezenverklaring de gedraging die de schade heeft veroorzaakt maar wel omschrijft. Als bijvoorbeeld in een tenlastelegging van diefstal met braak verzuimd is een bepaald gestolen goed te vermelden, kan de dader toch tot vergoeding van dat goed worden veroordeeld, mits uit het onderzoek ter terechtzitting blijkt dat dat goed is gestolen bij de in de tenlastelegging bedoelde inbraak.¹²

Art. 361 lid 2 sub b Sv bepaalt niet alleen dat de schade rechtstreeks

8 Zie Van Wingerden, Moerings en Van Wilsem, a.w. voor een beschrijving van de vereisten van de onrechtmatige daad met betrekking tot de voeging van de benadeelde partij.

9 Dit vereiste van *rechtstreekse schade* bepaalt ook wie er voegingsgerechtigd is: degene die zich als benadeelde partij mag voegen, moet *rechtstreeks* schade hebben geleden door een strafbaar feit (art. 51a Sv).

10 Of als het een schadevordering ex art. 51a lid 2 Sv betreft (erfgenamen, kosten levensonderhoud, kosten lijkbezorging) (Claassens en Wabeke, a.w.).

11 *Kamerstukken II 1989/90*, 21 345, 3, p. 11.

12 Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces (Wet Terwee) 2004, in werking getreden op 1 januari 2005, opgenomen in: *Bundel voor de Strafrechtspleging*, LOVS-Bundel 2007, p. 710 e.v.

moet zijn, de schade moet tevens rechtstreeks zijn toegebracht door het bewezenverklaarde feit. In dit zogenaamde *grondslagvereiste* komt het accessoire karakter van de voeging als benadeelde partij goed tot uiting: het schadeherstel is afhankelijk van de merites van de strafzaak.¹³ Het grondslagvereiste houdt enerzijds in dat voeging alleen mogelijk is bij ten laste gelegde feiten. Een benadeelde partij kan dus geen vergoeding vorderen van schade die is ontstaan door een delict dat *ad informandum* aan de rechter wordt voorgelegd, of dat überhaupt niet aan de rechter wordt voorgelegd.¹⁴ En vanwege het grondslagvereiste is ook de ‘correctie-Langemeijer’ niet mogelijk.¹⁵

Anderzijds houdt de grondslageis in, dat *bewezen* moet zijn dat de verdachte het strafbare feit heeft gepleegd, voordat de vordering tot schadevergoeding kan worden toegewezen. Als het delict niet bewezen wordt verklaard – en de verdachte voor dat delict dus wordt vrijgesproken – dan is de vordering van de benadeelde partij niet-ontvankelijk. Dit hangt ook weer samen met het eerste criterium voor de ontvankelijkheid van de benadeelde partij: de verdachte moet zijn veroordeeld.

Vanwege het vereiste dat de schade *rechtstreeks* moet zijn toegebracht door het *bewezenverklaarde* feit, is het binnen het strafrecht bijvoorbeeld niet mogelijk dat de benadeelde vergoeding krijgt voor bebloede muren en vloeren, als er een poging tot doodslag tegen een ander is gepleegd in zijn huis. Het doodslagartikel ziet immers op bescherming van het leven, en strekt niet tot bescherming van het eigendom van een derde.¹⁶

In de jurisprudentie heeft het grondslagvereiste zich echter verder ontwikkeld: van rechtstreekse schade is sprake als er een *nauw verband* is tussen de schade en het bewezenverklaarde delict.¹⁷ Als iemand schade heeft geleden door een aanrijding en de verdachte alleen wordt veroordeeld voor doorrijden na een aanrijding – en dus niet voor de aanrijding zelf – dan komt de schade die door dat ongeval veroorzaakt is blijkens jurisprudentie niet voor vergoeding in aanmerking, omdat (voldoende) rechtstreeks verband ontbreekt.¹⁸

3.3 Eenvoudig van aard

Naast de algemene voorwaarden voor aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad en de nadere vereisten binnen het strafproces (veroordeling, rechtstreekse schade en grondslagvereiste) is het laatste vereiste voor toewijzing dat de vordering van de benadeelde partij eenvoudig van aard is (art. 361 lid 3 Sv). Dit betekent dat de strafrechter zich niet hoeft te buigen over complexe civiele vorderingen die worden betwist en alleen door een grondig onderzoek met behulp van getuigen en deskundigen kunnen worden beoor-

DE SCHADE MOET RECHTSTREEKS ZIJN TOEGEBRACHT DOOR HET BEWEZEN VERKLAARDE FEIT.

deeld. Vanwege het eenvoudsvereiste kan de rechter zich beperken tot beslissingen over vorderingen waarover volstreekte duidelijkheid bestaat, zowel wat betreft de grondslag als de hoogte ervan, of waarover de gewenste duidelijkheid op eenvoudige wijze kan worden verkregen.¹⁹

Het accessoire karakter van de voeging als benadeelde partij komt daarmee goed in dit eenvoudsvereiste tot uitdrukking. Een strafproces is er in eerste instantie immers op gericht om de zaak van de verdachte te behandelen. Als de vordering tot schadevergoeding, waarmee de benadeelde partij zich in het strafproces voegt, ingewikkeld is, moet de strafrechter te veel tijd en aandacht besteden aan die vordering. Het proces tegen de verdachte kan dan door de schadevergoedingskwesitie worden overschaduwd.²⁰ Ook het recht van de verdachte op berechting binnen redelijke termijn kan in het geding komen. Om te voorkomen dat het behandelen van de vordering tot schadevergoeding ten koste gaat van de behandeling van de strafzaak tegen de verdachte dient de vordering eenvoudig van aard te zijn.

De benadeelde partij heeft overigens de mogelijkheid de vordering te splitsen in een eenvoudig en in een niet-eenvoudig deel. Op die manier kan de benadeelde partij zich voor het gedeelte van de vordering dat eenvoudige schade betreft, voegen in het strafproces. De ingewikkelde schade zal de benadeelde partij aan de civiele rechter moeten voorleggen. Dit is niet alleen van belang voor zaken waarin een deel van de schade moeilijk te bewijzen is, maar ook voor zaken waarin de hoogte van sommige schadeposten nog niet vaststaat, bijvoorbeeld als er bij letsel nog geen medische eindtoestand is ingetreden.²¹ Ook de rechter kan bij zijn uitspraak de vordering splitsen: het eenvoudige deel kan worden toegewezen, voor het overige deel kan de rechter de benadeelde partij niet-ontvankelijk verklaren.²²

4. De praktijk

Hiervoor is beschreven dat de rechter de vordering van de benadeelde partij kan toewijzen als de verdachte aansprakelijk is we-

13 A.L.J. van Strien, ‘Bijzonder deel, Hoofdstuk 6: De positie van slachtoffers in het strafproces’, in: M.S. Groenhuijsen en G. Knigge (red.), *Het onderzoek ter zitting. Eerste interimrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen 2001.

14 Het aanvankelijke voornemen om voeging als benadeelde partij ook mogelijk te maken voor slachtoffers van feiten die *ad informandum* worden gevoegd (*Kamerstukken II 1989/90*, 21 345, nrs. 2 en 3), is bij nota van wijziging geschrapt (*Kamerstukken II 1990/91*, 21 345, nr. 6) (Van Strien en Van Maurik, ‘De benadeelde partij’, in: C.P.M. Cleiren en J.F. Nijboer (red.), *Tekst & Commentaar Strafvordering*, Deventer: Kluwer 2005).

15 De correctie-Langemeijer houdt in dat een benadeelde die niet wordt beschermd door de strekking van de overtreden wetsbepaling nog wel kan worden beschermd door de strekking van de geschonden betamelijkheidsregels (Jac. Hijma en M.M. Olthof, *Compendium van het Nederlands vermogensrecht. Leidraad voor het nieuwe BW*, Deventer: Kluwer 2005, HR 17 januari 1961, 568 (Tandartsen)).

16 HR 20 oktober 1992, NJ 1993, 157.

17 HR 12 februari 2002, 02580/00.

18 Hof 's-Hertogenbosch 2 november 2001, NJ 2002, 154.

19 *Kamerstukken II 1989/90*, 21 345, nr. 3, p. 11.

20 Van Strien, a.w. 2001.

21 J.J.M. van Dijk en M.S. Groenhuijsen, ‘Schadevergoedingsmaatregel en voeging. De civielrechtelijke invalshoek’, *NJB* 1993, 5, p. 163-167.

22 Als de rechter de vordering splitst en deels toewijst en deels niet-ontvankelijk verklaart, wordt dit wel eens ‘voorschot’ genoemd. Dit is echter misleidend: waar het in het civiele recht bij een voorschot gaat om een voorlopige vaststelling, die later wordt gevolgd door een definitieve vaststelling waarbij moet worden bijbetaald of teruggegeven, is er binnen het strafrecht geen sprake van een *voorlopige* vaststelling: het vastgestelde bedrag wordt definitief zodra het vonnis onherroepelijk is geworden (zie F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Deventer: Kluwer 2004, p. 61).

gens onrechtmatige daad, als hij is veroordeeld, als er rechtstreekse schade is en als de vordering eenvoudig van aard is. Maar hoe pakt dit nu in de praktijk uit? Tijdens het onderzoek hebben we in zes arrondissementen dossieronderzoek gedaan. Daarnaast zijn twaalf rechters en twaalf officieren van justitie geïnterviewd. Aan de rechters is tevens een aantal casussen voorgelegd. Uit het onderzoek is gebleken dat rechters zeer divers oordelen over de vordering van de benadeelde partij. Dat gebrek aan eenheid is aanwezig bij verschillende aspecten van de beoordeling van de vordering en wordt hierna verder uiteengezet.

4.1 Rechtstreekse schade of niet?

Ten eerste is er diversiteit tussen rechters bij de beslissing óf de vordering moet worden toegewezen of niet. Ook laten rechters heel uiteenlopende posten voor vergoeding in aanmerking komen en is er geen eenheid in het bedrag dat wordt toegekend. Dit heeft deels te maken met het antwoord dat rechters geven op de vraag of er sprake is van rechtstreekse schade.

Aan de twaalf geïnterviewde rechters is onder meer een casus (casus 1) voorgelegd over het vereiste van rechtstreekse schade.

Casus 1

Fietser A wordt op klaarlichte dag door automobilist B op een polderweggetje aangereiden en belandt met een bloedend hoofd, een hersenschudding en een gebroken been in de berm. De fiets en de jas van A zijn zwaar beschadigd. B is na het ongeval doorgereden.

B wordt vervolgd en veroordeeld voor doorrijden na een ongeval (en niet voor het ongeval zelf).

A heeft zich in het strafproces gevoegd met een schadevordering van € 2000:

Reparatiekosten voor de fiets	€ 150
Nieuwe jas	€ 100
Medische kosten	€ 500
Immateriële schade	€ 1250
<i>Totaal</i>	<i>€ 2000</i>

Bijna de helft van de geïnterviewde rechters zou de benadeelde partij niet-ontvankelijk verklaren, omdat het ten laste gelegde feit niet het schadeveroorzakende feit is geweest. Een rechter geeft daarbij aan dat hij dit wel “*met pijn in het hart*” zou doen. Een andere rechter is van mening dat het niet aan hem, maar aan de wetgever is om deze regel aan te passen.

De andere helft van de rechters zou, mits het slachtoffer geen medeschuld had aan de aanrijding, in een dergelijk geval wel schadevergoeding toewijzen, omdat het doorrijdelict niet mogelijk zou zijn geweest zonder de aanrijding. Zij zijn dus van mening dat er wel voldoende nauw verband bestaat voor schadevergoeding. Volgens een rechter is er op de rechtbank tussen rechters onderling discussie over hoe deze zaken moeten worden beoordeeld. Daarbij kunnen volgens hem de ‘starre’ rechters van de ‘rekkelijke’ worden onderscheiden. De ‘starren’ menen dat een vordering niet kan worden toegewezen als het feit niet ten laste is gelegd. De ‘rekkelijken’ zijn minder strikt en proberen eerder een nauw verband tussen de schade en het ten laste gelegde feit te ontdekken: ‘Als je een he-

ler ook veroordeelt voor de schade van de bestolene, dan zou je de doorrijder ook moeten veroordelen’, meent deze rechter.

Casus 2

B is bij zijn moeder (A) op bezoek als hij ruzie krijgt met buurman C. A staat in haar huis naast B, als B door C in de ogen wordt gespoten met traangas. A krijgt het traangas ook in haar ogen. C rent daarna weg, maar schopt nog wel een ruit van de deur in.

C wordt uitsluitend vervolgd en veroordeeld voor mishandeling van B (niet van A).

A heeft zich in het strafproces gevoegd met een vordering voor schadevergoeding voor € 250 (€ 100 voor de deurruit, € 150 aan immateriële schade).

Vervanging van de deurruit	€ 100
Immateriële schade voor de mishandeling	€ 150
<i>Totaal</i>	<i>€ 250</i>

Over het rechtstreeks verband is aan de rechters nog een casus voorgelegd. In deze casus (casus 2) had de moeder van het slachtoffer ook schade van het delict, omdat het traangas ook in haar ogen was gekomen en omdat haar deur door de verdachte beschadigd is. Geen van de rechters zou schadevergoeding voor de vervanging van de deurruit toewijzen, omdat voldoende verband tussen de mishandeling van de zoon en de vernielde deur ontbreekt. Wel beschouwen enkele rechters de immateriële schade die samenhangt met het traangas als rechtstreekse schade. Zij doen dit, omdat zij menen dat de schade van de moeder onder het belang valt dat bij het delict mishandeling wordt beschermd. De meeste rechters zouden de moeder echter in haar vordering niet-ontvankelijk verklaren, omdat de verdachte alleen veroordeeld is voor de mishandeling van de zoon en niet voor de mishandeling van de moeder en de vernieling van de deur. Een rechter wijst erop dat het misschien wel sneu is voor de benadeelde om haar niet-ontvankelijk te verklaren, maar dat dit aan het Openbaar Ministerie (OM) te wijten is: “*Als de officier van justitie het delict niet ten laste heeft gelegd, kan de uitspraak over de vordering van de benadeelde partij niet als herstellmiddel voor fouten van de officier van justitie worden gebruikt.*”

4.2 Eenvoudig van aard of niet?

Bij de vraag welke posten al dan niet worden toegekend, is niet alleen van belang of rechters menen dat er rechtstreekse schade is, ook is belangrijk of rechters van mening zijn dat de vordering eenvoudig van aard is. Volgens de memorie van toelichting is een vordering eenvoudig van aard als er over de vordering volstrekte duidelijkheid bestaat, zowel wat betreft de grondslag als de hoogte ervan, of als de gewenste duidelijkheid op eenvoudige wijze kan worden verkregen.²³ Een vordering die wordt betwist en slechts door een grondig onderzoek met behulp van getuigen en deskundigen kan worden beoordeeld, is niet eenvoudig van aard.²⁴ In de praktijk leidt het eenvoudvereiste tot verschillen in de wijze waar-

23 Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 3, p. 11.

24 Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 3, p. 11.

op rechters met een vordering van de benadeelde partij omgaan: Wat voor de ene rechter een eenvoudige vordering is, kan voor de andere rechter een ingewikkelde vordering zijn. Dit blijkt bijvoorbeeld aan de eisen die rechters stellen aan de onderbouwing en aan de waarde die zij hechten aan het (uitblijven van) verweer van de verdachte.

4.3 Onderbouwing

Omdat er duidelijkheid over de vordering moet bestaan, is de eenvoud van de vordering ten eerste sterk afhankelijk van de bewijsmiddelen die de benadeelde partij bij het voegingsformulier heeft gevoegd. Als de benadeelde partij duidelijke facturen bij het voegingsformulier heeft gevoegd, is dat helder voor de rechter, hetgeen de eenvoud van de vordering ten goede komt.

Als er geen bonnetjes of andere bewijsmiddelen van de schade zijn, of als de benadeelde partij het beschadigde goed nog niet heeft hersteld of vervangen, is er formeel echter nog niets aan de hand: de rechter kan de hoogte van de schade namelijk ook schatten (art. 6:97 BW). Ook het LOVS wijst de rechters er op dat de schade kan worden geschat aan de hand van de gegevens in het strafdossier, of door eigen ervaring van de rechter van de gemiddelde waarde van een gestolen goed of de gemiddelde reparatiekosten.²⁵ Een benadeelde heeft immers lang niet altijd nog een bonnetje van bijvoorbeeld zijn bril die hij vier jaar geleden heeft gekocht. Desalniettemin blijkt uit de interviews dat sommige rechters terughoudend zijn in het schatten van het schadebedrag. Ook aan pro-formanota's wordt niet altijd veel waarde gehecht. De reden hiervoor lijkt te zijn dat rechters het schadebedrag met zekerheid willen kunnen vaststellen. Als dit niet kan, dan vinden zij een vordering al snel niet eenvoudig. Een rechter geeft aan: *"Als ik er langer dan tien seconden over na moet denken, dan vind ik de vordering niet eenvoudig."*

Als de rechter twijfelt of de offerte in overeenstemming is met de reële herstelkosten, komt het eenvoudsvereiste wel in het geding. Hij kan de benadeelde partij dan niet-ontvankelijk verklaren.²⁶ Ook als de schadeopgaaf lang geleden is gedaan en de rechter zich bijvoorbeeld een jaar later over het voegingsformulier buigt, wordt de vordering snel niet-ontvankelijk verklaard, omdat niet eenvoudig is vast te stellen of de opgevoerde schade op dit moment nog steeds bestaat. Ten slotte verschillen rechters in de wijze waarop zij op de opgevoerde posten afschrijvingen toepassen. Als de benadeelde partij een nota van de nieuw gekochte bril bijvoegt, kan deze niet geheel voor vergoeding in aanmerking komen, omdat 'nieuw voor oud' niet de regel is. Bij de vordering zal daarom rekening moeten worden gehouden met afschrijvingen. Op de rechtbanken worden daartoe standaardtabellen geraadpleegd. Desalniettemin passen niet alle rechters deze regels even streng toe. Sommige rechters vinden het sneu voor de benadeelde partij als hij een nieuwe jas moet kopen, terwijl zijn oude jas formeel nog maar een tientje waard was. De afschrijvingsregels worden dan wel eens achterwege gelaten.

4.4 Verweer

Naast de mate van onderbouwing speelt het verweer dat de verdachte tegen de vordering voert een rol bij het oordeel van de rechter over de eenvoud van de zaak. Bij de behandeling van de

---

DE ADVOCaat VAN DE VERDACHTE KAN SOMS VRIJ MAKKELIJK TWIJFEL ZAAIEN OVER DE EENVOUD VAN DE VORDERING.

---

vordering vraagt de rechter aan de verdachte of deze zich in de schadeposten kan vinden en of hij bereid is de schade te vergoeden. Als een verdachte aangeeft dat hij wel bereid is om de schade te vergoeden, wijzen sommige rechters de vordering van de benadeelde partij makkelijker toe, ook als er best wat op de vordering is aan te merken. Een rechter zegt hierover: *"Als de verdachte zegt dat hij bereid is de schade te vergoeden, ga ik veel minder formeel met de vordering om."* Andere geïnterviewde rechters benadrukken dat zij als strafrechter anders met een weersproken vordering omgaan dan de civiele rechter. In het civiele recht geldt de regel dat de rechter alles toewijst wat niet betwist wordt. In het strafrecht is deze regel volgens het LOVS alleen van toepassing op vorderingen die eenvoudig van aard zijn. Als de vordering niet eenvoudig is, dient de benadeelde partij niet-ontvankelijk te worden verklaard.

Enkele strafrechters gaan nog een stap verder en menen dat de strafrechter zich bij de behandeling van de vordering van de benadeelde partij niet zo lijdelijk moet opstellen, omdat de verdachte niet in dezelfde positie verkeert als de verweerder in een civiele zaak. De verdachte moet immers nog veroordeeld worden, en wil zich daarom van zijn beste kant laten zien. Het voeren van een scherp verweer tegen de vordering van de benadeelde partij draagt over het algemeen niet aan dat doel bij. De verdachte is daarom minder vrij om bijvoorbeeld te zeggen dat € 100 te veel is voor een vijf jaar oude jas, ook al zou dit verweer legitiem zijn. Deze rechters vinden dus dat er niet te veel waarde moet worden gehecht aan het uitblijven van verweer door de verdachte, maar dat de rechter, mede ter bescherming van de verdachte, zelf actief naar verweermogelijkheden moet kijken.²⁷ Als de (advocaat van de) verdachte zich wel tegen de vordering verweert, geven sommige rechters aan dat zij snel aan het twijfelen kunnen worden gebracht. Dit is met name het geval als de benadeelde partij niet ter zitting aanwezig is om de schadeposten nader toe te lichten. Maar ook als de benadeelde partij wel aanwezig is, kan de advocaat van de verdachte soms vrij makkelijk twijfel zaaien over de eenvoud van de vordering, door bijvoorbeeld aan de benadeelde partij bij een autobeschadiging te vragen hoeveel krassen er vóór het delict al op de auto zaten, of waarom hij de auto heeft laten overspuiten bij een dure garage, en niet bij een goedkopere. Een rechter zegt over het verweer van de verdachte: *"Als er meteen een aantal vragen worden opgeworpen, die niet makkelijk te beantwoorden zijn, vind ik het niet meer eenvoudig, en verklaar ik de benadeelde partij niet-ontvankelijk."*

25 Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces 2004, a.w.

26 Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces 2004, a.w.

27 Op het belang van deze actievore opstelling van de rechter wordt ook gewezen door W.J.J. Beurskens, 'Schadevergoeding voor slachtoffers van strafbare feiten. Ongemakkelijk balanceren op het raakvlak van privaatrecht en strafrecht', *Trema* 2002, p. 445-452.

Daarnaast geven de geïnterviewde rechters aan de vordering al snel niet meer eenvoudig te vinden als de benadeelde partij zelf aandeel heeft gehad in het ontstaan van de schade. Als de schade mede een gevolg is van een omstandigheid die aan de benadeelde kan worden toegerekend, is er sprake van eigen schuld van de benadeelde partij. Binnen het civiele recht wordt de schade die de dader moet vergoeden dan verminderd door de schade over de dader en de benadeelde te verdelen, naar evenredigheid van schuld (art. 6:101 BW).²⁸ Omdat het moeilijk is om het precieze aandeel van de benadeelde partij in het ontstaan van de schade vast te stellen, wordt een vordering waarin de verdachte een beroep doet op de eigen schuld van de benadeelde vaak niet-ontvankelijk verklaard.

Dat het vraagstuk van de eigen schuld ook tot diversiteit in de beslissing op de vordering van de benadeelde partij lijkt, blijkt ook uit de gevolgen die de geïnterviewde rechters verbinden aan de eigen schuld van het slachtoffer uit casus 3.

Casus 3

In een kroeg krijgt A ruzie met B. A geeft B een duw, waarop B terugslaat. De drie vrienden van B (C, D en E) bemoeien zich er ook mee. Met z'n vieren schoppen ze A tegen zijn romp en hoofd en slaan een barkruk op hem kapot. A heeft hierdoor drie tanden verloren, gekneusde ribben en een zware hersenschudding.

B, C, D en E worden allemaal vervolgd voor medeplegen van mishandeling, waarvoor zij ook worden veroordeeld. A vordert in het strafproces € 2000 (€ 1000 aan medische en tandheelkundige kosten en € 1000 aan immateriële schade).

Medische en tandheelkundige kosten	€ 1000
Immateriële schade	€ 1000
<i>Totaal</i>	<i>€ 2000</i>

Het feit dat het slachtoffer van de mishandeling de eerste duw had gegeven, is voor ruim de helft van de rechters geen aanleiding om het gevorderde schadebedrag te matigen, omdat zij menen dat de daders disproportioneel op deze duw reageerden. Eén rechter zou het bedrag aan immateriële schade wel matigen, maar simpelweg omdat hij het bedrag te hoog vindt, niet omdat het slachtoffer zelf een aandeel had in het ontstaan van de schade. Vier rechters vinden de duw van het slachtoffer wel van dusdanige aard dat zij het schadebedrag matigen met bijvoorbeeld 20 of 25%. Van die vier rechters zouden twee rechters zowel de materiële als de immateriële schade matigen. De twee andere rechters zouden de materiële schade wel toewijzen voor het hele bedrag, maar de immateriële schade niet (hetgeen opmerkelijk is, want volgens het civiele recht zou de matiging wegens eigen schuld bij alle schadeposten moeten doorwerken). De ene rechter zou het bedrag aan immateriële schade matigen, de andere rechter zou de benadeelde partij vanwege de eigen schuld niet-ontvankelijk verklaren voor de immateriële schade. Kortom: er zijn grote verschillen in de gevolgen die rechters verbinden aan de eigen schuld van het slachtoffer.

4.5 Hoogte van het gevorderde bedrag

Naast de mate van onderbouwing van de vordering en het verweer dat door de verdachte wordt gevoerd, kan de hoogte van het gevorderde bedrag er ook toe leiden dat de vordering niet meer eenvoudig van aard is. De hoogte van het gevorderde bedrag is volgens de geïnterviewde rechters op zich niet bepalend voor het eenvoudsvereiste, maar vorderingen voor hoge bedragen zijn wel vaak ingewikkelder. Dit geldt met name voor rechtspersonen. Een energiebedrijf dat schadevergoeding vordert wegens illegale stroomaftap, voert bijvoorbeeld ingewikkelde berekeningen op, met schattingen van stroomverbruik en kosten voor het opsporen van de fraude. Andere rechtspersonen voeren vaak gedeelde winst op, of hoge kosten voor de tijd die de manager van het bedrijf in het doen van aangifte heeft gestopt. Dit wordt door de rechter al snel niet eenvoudig bevonden. Ook natuurlijke personen vorderen soms heel hoge schadebedragen. Vooral slachtoffers die zonder hulp van SHN zelf een prijs hangen aan de immateriële schade, verwachten vaak veel te veel geld te krijgen. Veel van de geïnterviewde rechters geven aan dat zij benadeelde partijen die 'overvragen' sneller niet-ontvankelijk verklaren. Ook officieren van justitie geven aan het idee te hebben dat 'overvragers' vaker bot vangen.

5. Resultaten uit het dossieronderzoek

Dat rechters verschillend omgaan met de vordering van de benadeelde partij is niet alleen uit de interviews gebleken. Ook uit het dossieronderzoek kwam naar voren dat er eigenlijk geen peil op te trekken is of een vordering wordt toegewezen. Voor het dossieronderzoek zijn 375 strafdossiers uit 2005 bestudeerd, waarin sprake is van voeging van de benadeelde partij. Deze strafdossiers zijn afkomstig uit zes arrondissementen en hebben betrekking op de delicten diefstal, mishandeling, geweldpleging of vernieling. Doel van het dossieronderzoek was het in kaart brengen van succes- en faalfactoren bij de toewijzing van de vordering van de benadeelde partij.

Bij de bestudering van de dossiers viel al op dat het moeilijk te voorspellen is of en in hoeverre een vordering wordt toegewezen. Bij voegingsformulieren die er prima uitzagen en waarvan de vordering zeer reëel en duidelijk leek, werd de benadeelde partij toch vaak niet-ontvankelijk verklaard omdat de vordering niet eenvoudig van aard werd geacht. Daarentegen kwam het ook voor dat vorderingen uit voegingsformulieren die onvolledig waren ingevuld en waarbij onderbouwing van de vordering ontbrak wél werden toegewezen.

Voor het dossieronderzoek zijn van ieder strafdossier verscheidene delict-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken geregistreerd, zoals het geslacht van het slachtoffer, de hoogte van het gevorderde bedrag, de mate waarin de vordering onderbouwd is en of er ook smartengeld werd gevorderd. Analyse van deze gegevens leidde tot de conclusie dat slechts enkele factoren van invloed zijn op de kans dat de benadeelde partij schadevergoeding krijgt toegewezen: als er smartengeld wordt gevorderd of als er meerdere benadeelde partijen zijn, blijkt de kans op toewijzing van schadevergoeding groter te zijn. Factoren als de mate waarin de vordering is onderbouwd, de aanwezigheid van de benadeelde partij op de zitting, en het aantal verdachten in de strafzaak blijken de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij niet te beïnvloeden.

²⁸ Hierbij vindt nog een billijkheidscorrectie plaats: de uiteenlopende ernst van de gemaakte fouten of andere omstandigheden van het geval kunnen reden zijn voor een andere schadeverdeling (art. 6:101 BW).

Een verklaring voor het onderzoeksresultaat dat veel van de onderzochte factoren niet significant samenhangen met de beslissing van de rechter over vordering van de benadeelde partij, is dat rechters wel met deze kenmerken rekening houden, maar allen op hun eigen manier, waardoor er geen algemene patronen uit te halen zijn. De resultaten uit het dossieronderzoek ondersteunen dus de stelling dat er geen peil op te trekken is of en in hoeverre een vordering wordt toegewezen.

ER IS GEEN PEIL OP TE TREKKEN OF EN IN HOEVERRE EEN VORDERING WORDT TOEGEWENZEN

---

6. Conclusie

Hiervoor is beschreven dat rechters verschillend omgaan met de vordering van de benadeelde partij. Dat beslissingen van rechters in bepaalde mate van elkaar verschillen, is logisch en moeilijk te voorkomen: iedere rechter is uniek en interpreteert de feiten op zijn eigen manier. Het probleem is dat veel diversiteit lijkt te worden veroorzaakt doordat rechters aspecten die reeds geregeld zijn op afwijkende wijze uitvoeren.

Dat een vordering ook kan worden toegewezen als er geen bonnetjes zijn bijgevoegd, of als de benadeelde niet van plan is om de schade te laten repareren, lijken 'standaardlesjes', maar toch blijken het vaak redenen te zijn voor de rechter om de benadeelde partij niet-ontvankelijk te verklaren. De reden die dan wordt opgevoerd, is dat de vordering niet eenvoudig van aard is.

Het LOVS heeft weliswaar aanbevelingen opgesteld met betrekking tot de behandeling van de vordering van de benadeelde partij, maar deze aanbevelingen genieten niet veel bekendheid bij rechters. Dat is jammer, want het LOVS heeft in zijn aanbeveling al over veel lastige onderwerpen duidelijkheid verschaft, bijvoorbeeld over smartengeld, aankoopbonnen en hoofdelijke aansprakelijkheid en hechtenis. In de LOVS-aanbevelingen staat verder bijvoorbeeld:

- dat de rechter moet accepteren dat het OM meer dan het gebruikelijke aantal feiten ten laste legt, zulks om het mogelijk te maken dat een benadeelde zich voegt met een civiele vordering;
- dat kosten die voortvloeien uit het doen van aangifte en het zorgen voor beredding na een misdrijf, zoals tijdsbesteding/gederfde inkomsten en daarmee samenhangende reiskosten, binnen redelijke grenzen in aanmerking komen voor vergoeding als door het delict veroorzaakte vermogensschade;
- dat zolang niet vaststaat dat de verzekeringsmaatschappij van de benadeelde de schade heeft vergoed, de vordering kan worden toegewezen zonder rekening te houden met een mogelijke uitkering krachtens de verzekering. Onduidelijkheid of reeds is uitgekeerd hoeft niet ten nadele van de benadeelde partij te

worden uitgelegd;

- dat recht op schadevergoeding ook bestaat als de benadeelde de beschadigde zaak niet laat repareren;
- dat in de uitspraak moet worden gemotiveerd of en waarom een bepaalde schadepost wordt afgewezen of niet-ontvankelijk verklaard.

Als rechters zich meer bewust worden van de regels en aanbevelingen die er al liggen en als rechters hun beslissingen onderling meer terugkoppelen, zullen de beslissingen van de rechters meer op één lijn komen te liggen. Dit is niet alleen prettig voor de rechterlijke macht, maar vooral voor de verdachte en de benadeelde partij, die van te voren beter weten waar ze aan toe zijn.

Mr. drs. S.G.C. van Wingerden is PhD-fellow bij het Departement Strafrecht & Criminologie van de Universiteit Leiden.